

Inhoudsopgave

Woord vooraf	5	2.3 De verbeelding: totstandkoming van militaire nieuwsprenten	41
Inhoudsopgave	7	2.4 De receptie: gebruik van militaire nieuwsprenten door contemporaine kopers	47
Inleiding	11	2.5 De analyse: interpretatie van militaire nieuwsprenten door hedendaagse onderzoekers	49
Stand van onderzoek	12	3 De firma Hogenberg in Keulen	57
Doelstelling	13	3.1 Toeschrijvingsproblematiek	57
Probleemstelling en methodologie	13	3.2 Medewerkers en bronnen	58
Materiaal	14	3.3 Techniek en compositie	60
Opzet	15	3.4 Politieke lading	61
Terminologie, spelling, vertaling en verwijzing	16	3.5 Publiek	62
Bijschriften en dateringen	17	3.6 Uitstraling	63
<i>Deel 1 Nieuwsfeit en verbeelding</i>	21	<i>Deel 2 Verbeeldingen van nieuwsfeiten</i>	69
1 Het beeld als historische bron	22	4 De inname van Breda in maart 1590	70
1.1 Geschiedenis en beeld	23	4.1 De list en de locatie: een nieuwsprent van Hogenberg en een pronkschaal van Elias Marcus	70
1.2 Het begin: enkele numismaten en Bernard de Montfaucon	23	4.2 Een tweede Hogenberg	73
1.3 Ca. 1750 tot ca. 1900: van Voltaire en Winckelmann tot Ruskin en Burckhardt	25	4.3 Prent en pamflet	73
1.4 De twintigste eeuw: Aby Warburg en zijn navolgers	26	4.4 Wie werkte naar wie?	76
1.5 De twintigste eeuw: Johan Huizinga en Henri van de Waal	27	4.5 De list als strip door Bartholomeus Dolendo	76
1.6 Iconografisch-historische methodes: Wohlfeil, Schama en Burke	28	4.6 Een reeks prenten van Nassause wapenfeiten	79
1.7 Naar een beeldbronnenkritiek	30	4.7 De legenda bij Dolendo's prent	79
2 Militair nieuws en militaire nieuwsprenten	35	4.8 Het leven van de reeks: <i>Den Nassauschen Lauren-crans</i> en zilverwerk van Adam van Vianen	80
2.1 De gebeurtenissen: militaire ontwikkelingen in vroegmodern West-Europa	35	4.9 Prent als propaganda	82
2.2 De verslaggeving: nieuwsvoorziening in vroegmodern West-Europa	38	5 De belegering van Zutphen in mei 1591	86
		5.1 Twee wapenfeiten op één nieuwsprent	86
		5.2 Hogenberg en een lied	88
		5.3 Hogenberg, zijn stedenboek en Jacob van Deventer	91
		5.4 Nieuws en geschiedenis	91

6 De belegering van Deventer in mei-juni 1591	93	11 De belegering van Geertruidenberg in maart-juni 1593	141
6.1 Het begin van het beleg	93	11.1 Prentmaker, kaartmaker, informanten en financiers: Jacques de Gheyn, John Baptist Boazio, de Admiraliteit en de Staten	141
6.2 Hogenberg, zijn stedenboek, Jacob van Deventer en de overgave	93	11.2 De teksten bij De Gheyns prent	144
6.3 Militaire rangen en artistieke bronnen: vaandeldragers, sergeants en soldaten door Hogenberg, Hendrick Goltzius en Jacques de Gheyn	96	11.3 De belegeringswerken in woord en beeld	144
		11.4 Het belegeringskamp als veilige haven	146
		11.5 De afloop in woord en beeld	147
7 Belegeringen in Groningerland in juni-juli 1591	99	11.6 De Gheyn versus Lambert Cornelisz.: afstand versus betrokkenheid	148
7.1 De inname van Delfzijl	99	11.7 De Gheyn versus Hogenberg: feit versus fantasie	148
7.2 Hogenberg: zinloos geweld?	101	11.8 Prominent in het nieuws: Harmen Jansz. Mullers portret van Maurits verwerkt in een nieuwsprent	153
7.3 Picturale contaminatie	102		
8 De belegering van Nijmegen in mei 1590-oktober 1591	104	12 De belegering van Groningen in mei-juli 1594	158
8.1 Het beleg van Nijmegen in 1590: Hogenberg, zijn stedenboek en Jacob van Deventer	104	12.1 De Staatsen ten zuiden van Groningen	158
8.2 Het ontzet van Knodsenburg in 1591: drie nieuwsprenten van een hinderlaag	107	12.2 Houtsnede versus Hogenberg: betrouwbaar versus verdraaid en verouderd	159
8.3 Prent en penning	112	12.3 Een prentmaker in Keulen en twee kaartmakers ter plaatse: Hogenberg, Jacob van Deventer en Josias Bodley	163
8.4 De inname van Nijmegen in 1591: Hogenberg en Christiaan Huygens	113	12.4 Beleg en berichten	166
8.5 Tweedelingen	115	12.5 Bewoners buiten beeld	167
9 De belegering van Steenwijk in mei-juli 1592	118	13 De verdediging van Hulst in juli-augustus 1596	170
9.1 Hogenberg en de ontploffende poorten	118	13.1 Verslag van de eerste fase door Cornelis Claesz.	170
9.2 De kat van Mattheus en de toren van Corput	120	13.2 Vervolg door Hogenberg	172
9.3 Verplaatsingen in beeld	120	13.3 Na de overgave: nieuwsprenten van Philipp Uffenbach, Hogenberg en Adriaen Huybrechts	174
9.4 Een kaartmaker ter plaatse, een prentmaker in Holland en Pierre Le Poivre in het Zuiden	120	13.4 Noordelijke nauwkeurigheid	175
9.5 Prent en pamflet	121	13.5 Prentmakers en politiek	180
9.6 Wie werkte naar wie?	126		
9.7 Netwerken van uitgevers: Hogenberg en Nikolaus Schreiber	127	14 De slag bij Turnhout en de belegering van het kasteel te Turnhout in januari 1597	184
9.8 Nieuws en geschiedenis	128	14.1 Prent en pamflet: berichten van Barent Langenes, Cornelis Claesz. en Symon Moulert	184
10 De belegering van Coevorden in juli-september 1592 en het ontzet van Coevorden in mei 1594	131	14.2 De slag door de meester en de leerling: een nieuwsprent van Jacques de Gheyn en een navolging door Bartholomeus Dolendo	186
10.1 Coevorden, Hogenberg en het begin van het beleg	131	14.3 De achtervolging: infanterie in beeld	187
10.2 Excursie naar Ootmarsum	134	14.4 De slag: cavalerie in beeld	189
10.3 Verraad van de gastheer	135	14.5 Hogenberg apart	190
10.4 Picturale contaminatie	137	14.6 Het aantal vaandels	192
10.5 Opnieuw belegerd, opnieuw verbeeld	137	14.7 Het belang van getallen	193

15 De verdediging van sterkten aan Maas en Waal in april-juli 1599	196	Bibliografie	293
15.1 De strijd om Schenkenschans: nieuwsprenten van Harmen Allertsz. en Hogenberg	197	Publicaties tot 1700	293
15.2 Het beleg van Zaltbommel: twee Nederlandse berichten	197	Publicaties 1700-heden	298
15.3 Een tekenaar ter plaatse en een prentmaker in Keulen	204	Index	316
15.4 De strijd bij Heerewaarden: een anonieme prent en de bijbehorende tekst	204	Summary	
15.5 Drie gedichten bij één kaart	207	<i>Nassau in the News. News prints about Maurice of Nassau's military campaigns, 1590-1600</i>	321
15.6 Nassau en zijn nieuws: Lambert Cornelisz.	208		
15.7 Kaartmakers ter plaatse	210		
15.8 Nassau en zijn nieuws: Floris Balthasarsz.	213		
15.9 Prent en legenda	213		
16 De slag bij Nieuwpoort in juli 1600	217		
16.1 Het begin van de tocht en het bericht van een verspieder	218		
16.2 Het vervolg van de tocht en een tweede bericht	220		
16.3 Dodenlijsten bij een prent van Floris Balthasarsz.	222		
16.4 De slag bij Nieuwpoort als een stripverhaal	224		
16.5 De buit: vaandels, kanonnen, een paard en Mendoza	225		
16.6 Meer over de slag: Floris Balthasarsz., Hogenberg en Pieter Bast	226		
16.7 Prenten en pronkzilver als propaganda: de reeks prenten van wapenfeiten en het servies van Adam van Vianen	236		
16.8 Tekenaar ter plaatse	236		
16.9 Prominent in het nieuws: portretten van Maurits bij Nieuwpoort door Crispijn de Passe en een anonymus	241		
16.10 Sluitstuk	242		
Conclusies	247		
Kunstenaars en kaartmakers	247		
De stad centraal	247		
Chorografie	248		
Voorbeelden	248		
Constructies van verhalen	248		
Topografie en actie	249		
Transcripties en vertalingen van nieuwsprentteksten	251		